

XÒE VÀ ÂM NHẠC XÒE THÁI

Đặng Hoàng Loan

Tóm tắt: Muốn tìm hiểu âm nhạc Xòe Thái, trước hết phải tìm hiểu không gian trình diễn Xòe Thái. Xòe Thái có ba không gian trình diễn chính với ba quy mô nghệ thuật và nội dung nghệ thuật khác nhau. Trong đó, không gian trình diễn ra đời sớm nhất, có quy mô nghệ thuật chuyên nghiệp nhất, là không gian diễn xướng Then.

Để thuyết phục được cộng đồng, lôi kéo cộng đồng nghe theo tín ngưỡng của mình, giới các ông bà Then đã có một quá trình hoàn chỉnh nghệ thuật, hoàn chỉnh tổ chức đỉnh cao nghệ thuật dân gian từ rất sớm. Trong đó người nghệ sĩ chính là các ông bà Then, các nghệ sĩ hỗ trợ là nhóm các nghệ sĩ múa và đệm nhạc cho múa.

Nhạc đệm cho múa là do các nghệ sĩ chơi Tính Tầu, gọi là các Báo khá đảm nhận. Họ luôn là những nghệ sĩ gắn bó với thầy Then, họ đàn giỏi, thuộc rất nhiều bản nhạc múa trong Then, họ biết ngọn ngành từng điệu múa. Họ hòa đàn cùng thầy Then, họ là linh hồn của múa Then.

Tính hấp dẫn của nghệ thuật Xòe và nhạc tính Tầu trong Then, dần dà được cộng đồng “nhắc” nó khỏi không gian thiêng, cắm nó vào các cuộc vui trong sinh hoạt cộng đồng. Đây là không gian trình diễn Xòe thứ hai, có cội nguồn từ Then.

Khi xã hội Thái hình thành tầng lớp quý tộc giàu có, các quan tri châu, tri phủ đã tận dụng nghệ thuật Xòe trong Then, tổ chức thành các đội Xòe chuyên nghiệp, có những nguyên tắc múa đã được quy chuẩn, các nghệ sĩ múa được tuyển chọn và đào tạo rất bài bản. Những đội Xòe quý tộc này được trình diễn trong một không gian riêng, môi trường riêng, sống đời sống riêng. Đây là không gian thứ ba của Xòe Thái.

Cả ba không gian trình diễn của Xòe Thái, đều có chung cội nguồn âm nhạc đó là các bản nhạc Khấp Then. Tuy nhiên, tùy theo từng điệu múa mà các điệu khấp được sáng tạo thành các dị bản.

Từ khóa: Xòe Thái, diễn xướng Then, Khấp Then, Tính Tầu,

Đặng Hoàng Loan: Xòe dance of the Tai and its music

To understand the music used in Xòe dance of the Tai people first of all, we need to understand the performance space associated with this art form. Xòe dance is performed in three main spaces with three different performance scales and artistic content. Out of these spaces, the one that is of artistic feature devoted to Then performance.

To persuade community members and make them believe in the religion they are devoted to, the circle of Then masters has attempted to elaborate folk arts and art organizations since early times. The organization included the Then masters acting as main artists and some groups of dancers and background musicians as supporting artists.

Background music for dancing was played by Tính Tầu (Gourd lute) lutenists, who were called Báo Khá. They were instrumentalists closely attached to Then Masters. Whenever Then Masters held their rituals, Báo Khá went with them. Báo Khá played Tính Tầu very well and they knew many music pieces used in Then dance.

In acknowledging the attractiveness of Xòe dance and Tính Tầu music used in Then rituals, the community gradually “lifted” these practices out of their sacred space and entered them into their daily life’s entertainment activities. This is the second performance space which was originated from Then rituals.

When wealthy noble classes emerged in the Tai society, provincial and regional officials exploited the art of Xòe dance associated with Then rituals. They organized professional Xòe dance groups to perform in ceremonies and diplomacy receptions under their authority. These noble Xòe dance groups performed in their own exclusive space. This is the third space of Xòe dance of the Tai.

All the three performance spaces of Xòe dance of the Tai share a common music resource, that is Khắp Then, music associated with Then. However, in compliance with different dance forms, the music is developed variedly into many variations.

Keywords: Xòe dance of the Tai, Khắp Then, Then performance, Tính Tầu.